

Poetul imposibilelor iubiri

Două lucruri nu a apucat să le facă Labiș: să-și scrie opera fundamentală și să iubească total. Amândouă esențiale în egală măsură pentru destinul său de poet și pentru soarta de om. Dar tot atât de adevărat: era, și mai este, socotit drept cel mai de seamă poet al generației sale. Și că prima carte pe care a publicat-o în timpul vieții se numește chiar așa: *PRIMELE IUBIRI*. Și atunci?

Nu știu ce știu alții. Eu, unul, pot depune mărturie că în timpul celor doi ani petrecuți la Școala de Literatură, iubirile lui cele frumoase au fost puține, palide, trecătoare și aproape fără ecou în creația sa literară.

Ca și cum n-ar fi fost...

O zi cu Labiș

Cu toate că trăiam într-un regim cazon, multe zile săreau din șabloane. Dar n-o să le numărăm aici pe cele de excepție. Dacă tot era la modă problema tipologiei în literatură, hai să luăm în considerație o zi tipică.

Cineva străin nu l-ar fi remarcat în sala de curs. Ca oricare altul, era atent în timpul lecțiilor interesante, uneori, și lua și notițe, iar la cele plicticoase se lăsa purtat de gânduri. În schimb, unii lectori nu ezitau să-l sâcâie, dintr-o nestăpânită curiozitate de a afla ce mai e cu băiatul ăsta despre care se spunea că ar intra

în legendă. Îl provocau la discuții în recreații, îi rosteau chiar numele în timpul prelegerilor.

Dar în pauza de după-masă ni-l făceam stăpân pe timpul nostru liber. Îi convenea, nu-i convenea, ne adunam în jurul său ca atrași de un magnet. Din întâmplare, eram repartizați în același dormitor. Avantaje și dezavantaje. Nu trebuia să fac eforturi ca să ajung în preajma lui, să-l văd, să-l ascult, să ne ciocnim câteodată. Dar dormitorul nostru devenise un adevărat loc de pelearină în care se strângeau, nu știu cum, și tineri din afara școlii, studenți de la Universitate, de la teatru, de la arte plastice, de la teologie. Mi se tasase salteaua, mi se lustruise pătura, mi se deșelase patul transformat, ca toate celelalte, în canapea de grădină publică. Unii veneau numai ca să se poată lăuda că se află în prietenia lui, alții îi înfățișau manuscrisele – ca și cum el ar fi fost un sacerdot care să le sfințească –, alții ca să împrumute cărți, alții numai ca să asculte sau să se facă ascultați. El mai mult tăcea. Nu-i făcea plăcere să contrazică, să pronunțe sentințe, să tragă concluzii. Nu lua pe nimeni în derâdere. Cel mult râdea gutural și înfundat, cu pumnul la gură. Nu-i înfrunța niciodată pe cei slabi, chiar dacă mai erau și proști.

Asistam la adevărate spectacole. Actori principali: Radu Coșău, minte scăpărătoare, care despica firul în patru și căuta răspunsuri la orice problemă, Lucian Raicu, inteligent, așezat, cu biblioteci întregi în cap, Ion Acsan, cunoscător ca nimeni altul al istoriei, filosofiei și literaturii antice și orientale, Ion Buda, care clătina din capul lui cât o ciutură, Nicolae Motoc, agitat fără voie, Ion Gheorghe, mereu bănuit, Horia Aramă, cu gâtul ca de cocor și cuminte ca un școlar premiant, Mihai Negulescu, cel cu ochi de căprioară, Nicolae Stoian, mutat din viitoarea fierărie a lui Iocan în trecutele poeme ale lui Maiakovski, Ovidiu Zotta, cu ochelarii grei pe un nas borcânat și iubit de una dintre cele mai frumoase colege, Dumitru Carabăț, gata oricând să-ți vorbească

despre orice film celebru, Florin Mugur, cu ochii jucăuși, Gheorghe Tomozei, cu gene de actriță, cei doi juveți isteți la minte și iuți la vorbă, G.D. Vasile și Nicolae Ungureanu, Irime Străuț, care clocea un scenariu cu greva minerilor de la Lupeni, Ion Grecea, căpitan de grăniceri pe fășia Editurii Militare... Începeau cu discuții solemne, ca de toast, ca să se trezească spirite încinse, vorbind toți deodată ca în toiul unui banchet.

Un lucru care pare foarte ciudat este acela că asemenea întâlniri aveau loc chiar dacă Labiș lipsea dintr-un motiv sau altul. De unde se vede că ne făcuserăm din el un adevărat spirit tutelar. Iar el trebuia să plătească un bir pentru începutul de celebritate.

Făcând parte din grupe diferite, mă feresc să spun cum se comporta el la seminarii și în orele acelea stupide de studiu obligatoriu. Seara venea de obicei târziu, după stingere. Era invitat la diferite cluburi ale tineretului sau ale pionierilor, la cene literare din facultăți, din casele de cultură. De multe ori trebuia să răspundă invitațiilor în familie.

Să bea... Iată un lucru care se întâmpla destul de des. Venea aproape de miezul nopții. Dezechilibrat, împleticit la pas și la vorbă, confuz, cu sclipiri de luciditate ca fulgerele din norii nebuloși, ca să cadă epuizat pe saltea, unde adormea îmbrăcat.

Dar se trezea întotdeauna înainte de a suna deșteptarea. Liniștit, refăcut, cu obraji îmbujorați, plensind de sănătate. Cu mâinile încrucișate sub ceafă, cu ochii pe jumătate închiși, murmură de parcă ar fi spus o rugăciune. Acesta era timpul lui de creație.

Dar iubirile?

După cum se vede, într-o asemenea zi tipică nu e loc nici de un bob zăbavă pentru dragoste. Și în privința asta zilele curg cam la fel, una după alta. Nu știu nimic despre iubitele și iubirile lui Nicolae Labiș petrecute înainte de venirea lui la București. Dar

știu că între 17 și 19 ani, vârsta din miezul fierbinte al marilor iubiri, el nu și-a întâlnit dragostea cea mare. Și nici marea poezie de dragoste. Și, după toate probabilitățile, așa ceva nu s-a întâmplat niciodată în viața lui.

Nimeni nu-și poate închipui un tânăr frumos, sănătos, normal care să nu iubească „măcar o dată în viața lui”. Mai ales dacă este și poet. Și încă un poet de talia lui Nicolae Labiș.

Nu a întâlnit ființa ideală, spun unii. Dar ce înseamnă ființa ideală la vârsta primilor fiori de dragoste? Ce alt ideal de față decât cea pe care s-o furi din priviri, să te îmbeți de zâmbetul ei, să cazi în extaz când îți răspunde la strângerea de mână sau îi mângâi pentru prima dată părul, când își culcă duios capul pe umărul tău, când alunecați întâia oară strâns îmbrățișați în starea de fericire?

Era prea puțin? Cătălina nu oferea nici ea cu mult mai mult. Dar pentru o singură oră de autentică iubire, Hyperion și-ar fi dat nemurirea în schimb.

Nu a găsit femeia care să se poată ridica la înălțimea lui intelectuală, spirituală și morală? Asta căuta? Așa să fi fost?

Nu mă număram printre prietenii lui intimi. Poate că ar fi prea mult chiar afirmația că eram prieteni. Cert este că mă căuta din când în când ca pe unul care era în stare să-l asculte și să-l înțeleagă. Dar de cele mai multe ori mă ocolea pentru că încercam să-l fac să priceapă că excesele lui bahice pot avea asupra-i un efect distructiv.

De data aceasta îmi spune că a văzut o față nemaipomenită. Dacă vreau, să merg s-o văd și eu. Vinde flori în fața Restaurantului Kiseleff. Trecusem de multe ori pe acolo, chiar făceam cumpărături, dar priveam mai ales la coșurile și vasele cu flori... Era, într-adevăr, de o frumusețe stranie. Părul bogat împletit în cozi, castaniu cu reflexe de aur, fața ușor smeadă, sprâncenele stufoase, iar ochii de un verde tulburător. Înaltă, subțirică și

suplă, așa cum nu mai văzusem alta în etnia lor. O prințesă rătăcită? El îmi spune că îi place. Eu îl întreb dacă ar fi în stare să o iubească. El zice că dacă ar încerca ar fi respins. Eu îl sfătuiesc să insiste. Știu că n-o să-i cadă în brațe, dar o asemenea încercare poate însemna foarte mult la vârsta asta. „Un adevărat poem care așteaptă să-l scrii!”

Îl zăresc peste câteva zile rezemat de zidul restaurantului. Pe trotuar, resturi de flori strivite sub tălpile trecătorilor. Fata plecase sub aripa ocrotitoare a unui țigan de mahala... Petale risipite, frunze veștede, o lacrimă într-un colț de ochi...

„Am un drac în mine și vreau să-l omor”

Îngerul nu are strat, demonul nu are astâmpăr. Poate de aceea pleacă de acasă și rătăcesc hoinari prin lume. Însă când unul, când altul, se întorc la gazdă, fiecare cât se poate de posesiv. Iar dacă se întâmplă să se întâlnească, începe lupta contrariilor. Între poruncile celor doi stăpâni, omul nu are putere să aleagă. Norocul lui că îngerul biruie. Sub dominația lui, numai blândețe, bunătațe, bucurie.

Omul acela n-ar fi putut să fie decât Labiș. Încă adolescent pe atunci, în trup, dar, pentru tot ce a făcut, pentru tot ce lăsa în urma lui, nu i-ar fi fost de ajuns o viață întreagă. Câte vieți i s-au zămislit sub cojoc?

„Despre morți, numai de bine!” Labiș nu trebuia să moară ca să se spună atâtea lucruri bune despre el. Avea atâtea calități recunoscute încât i s-ar fi putut înălța statuie din viață. Lucru pe care îl știa și el. Și nu-l lăsa indiferent. Starea permanentă era una de normalitate. Cu unele exagerări de modestie și de discreție. De parcă s-ar fi jenat să-i deranjeze pe alții cu faima sa. Făcea totul ca să fie ca ceilalți: își spăla ciorapii la chiuvetă, împrumuta lama de ras, nu refuza jumătatea de covrig de la un coleg... Era evident că se temea să nu-și piardă libertatea, devenind prizonier într-o impusă imagine ideală.

Dar, nu se oprea la atât. Ca într-un joc în care copiii se strâmbă, scot limba la trecători, dau cu pietre după câini, umblă cu bățul

prin gard ca să întărate potăile, întră în băltoace, se cațără pe garduri, sar din copaci, anume ca să nu fie prea cumiți, Labiș avea momente de excese. Autodemitizarea a devenit o a doua latură a personalității sale. Și nu în beneficiul echilibrului. De multe ori, cele două tendințe ajungeau în conflict acut. Ceea ce însemna energie consumată inutil și o istovire zadarnică. Și, ca un blestem, tocmai în răgazul de împăcare cu sine se ridica din străfunduri nevoia de alte experiențe șocante.

Alte rătăcirii, alte sfășieri...

Se spune că în fiecare om sălășluiesc binele și răul. Labiș nu a făcut rău nimănui până la cei 21 de ani câți i-au fost dați pe această lume. Dar el a ajuns și o victimă. Pradă ușoară a acelor prieteni care poate chiar îl iubeau, dar erau atât de viciați încât așa își manifestau ei dragostea, năvăindu-l spre ispite și satisfacții subumane. Însă nimic și nimeni nu i-a făcut mai mult rău decât și-a făcut singur. Îngerul bun îl părăsise...

Nu știu cum era, cum arăta, cum se manifesta în timpul escapadelor nocturne, care, până la urmă, i-au fost fatale. Dar am să prezint aici numai câteva semne văzute la lumina zilei.

Vorbeam de modestie și de discreție. Dar avea și destule momente când voia să atragă atenția asupra sa cu orice preț, ba chiar să se dea în spectacol.

Am să încep cu plăcerea de a poza. Serios ca Arghezi, în familie și în diferite situații oficiale sau solemne. Clovn din proprie inițiativă, cu limba scoasă, cu clondirul în mână, cu mâinile în șolduri etc. Dar mai ales în travesti. Travestit în cioban, în tractorist, în birjar. Și, ca și cum n-ar fi fost de-ajuns, poza în chip de statuie și chiar de monument.

Și nu se oprește aici... Îmi vine greu să cred, însă relatarea o face profesorul Savin Bratu, pe care nu l-am prins niciodată cu minciuni. Labiș, declară el, și își ia martori, și-a pus strai de femeie – s-o fi și fardat? – și a bătut pe jos toate străzile dintre Școala de Literatură și Universitate, cu un alai pe măsură... Ce va

fi vrut să demonstreze? Să sfideze? Să provoace? A fost o treabă pe cât de puerilă, pe atât de inutilă. Idioată, aş zice, dacă n-ar fi vorba de el, dacă nu mi-ar fi teamă că nu sunt în stare să-i înţeleg rostul. În cei aproape doi ani cât am stat în preajma lui, nu i-am observat asemenea apucături. Să fi fost doar o variantă în seria iniţiativelor stupide? Oricum, s-a întors împotriva lui şi nimic nu i-a stricat mai mult imaginea.

Lume multă pe un trotuar de pe strada cu restaurantul Kiseleff. Vorbe în şoptă, un cor de exclamaţii. Pe o fereastră de la etajul al doilea al clădirii din faţă, se cobora un sicriu spânzurat în funii. Cei care mânuiau sforile nu se dovedeau prea dibaci şi coşciugul se balansa periculos, se izbea de zid, se apleca ba pe o parte, ba pe alta, gata să azvârle mortul din el. La o smucitură, cadavrului i-a sărit o mână peste marginea copârşelui. În secunde de respiraţii oprite, s-a auzit un hohot de râs sarcastic. Era Labiş.

— Ce-ţi veni?

— Am crezut că zboară...

— Eşti macabru...

L-am luat de acolo pentru că toată mulţimea era indignată. Dar el continua să se amuze...

Altă dată, venisem de la piaţă cu o pasăre ca s-o dau la bucătărie, la sfatul medicului care mă pusese la regim. Curtea şcolii era plină de studenţi. Labiş mi-a luat găina din mână ca s-o taie el. Am crezut că e o glumă. Mihaela Monoranu, moldoveancă de-a lui, îl ruga cu vorbe dulci să nu facă aşa ceva. I-a amintit şi de versurile lui Eminescu:

„Nu e păcat/Ca să se lepede/Clipa cea repede/Ce ni s-a dat?”

Dar totul a fost în zadar. A pus pasărea jos, cu un picior pe picioarele ei, cu alt picior pe aripi, i-a ridicat capul cu mâna stângă, cu cuţitul în mâna dreaptă, i-a retezat gâtul şi a aruncat-o în sus, să zboare fără cap. A vrut să-şi dovedească sieşi ceva? Să ne dovedească nouă? Cine ştie ce? Să fi simţit nevoia să se descarce de tensiune în acest fel?

Și, în sfârșit, povestea cu buhaiul... Se apropiau sărbătorile de iarnă. „Hai să facem un buhai!” „Hai!” Inițiativa era tot a lui. Cum-necum, a făcut rost de o oală mare. A dat o raită prin Piața 1 Mai, cu Străuț, și au retezat coada unui cal. Nu mai era nevoie decât de o piele cu care să fie legată oala la gură și să se agățe de ea șuvițele de păr din coada calului. În drum spre școală, a intrat într-o curte cu câini mulți, care lătrau în disperare. Dar, minune, nu l-a mușcat nici măcar cel pe care l-a luat în brațe. De data aceasta, chiar cred că făcea o glumă, dar fetele erau speriate pentru că episodul venea după cel cu pasărea tăiată. Iar el spunea că va jupui câinele ca să-i folosească pielea la buhai. Nu știi ce s-ar mai fi întâmplat dacă n-ar fi sosit stăpâna animalului care tremura în brațele lui.

Îi plăcea să pună la cale farse amuzante. Să improvizeze și să interpreteze jocuri tari. Uneori să afișeze cruzime.

Dar va fi fost numai atât? Nu cumva în venele lui avea și o picătură de satanism? Când scriitorul Marin Preda îl certa pentru viața dezordonată pe care o duce și îi atrăgea atenția mai ales asupra pericolului care îl aștepta după excesele bahice și erotice, el îi răspundea tranșant: „Am un drac în mine și vreau să-l omor!” Vorbe de clacă?

Jocul de-a moartea

Citesc epitaful lui Nicolae Labiș. Nu e săpat nici în lemn, nici în piatră, nici în marmură, nici în bronz. E scris cu creion colorat, pe un petic de carton de ambalaj. Primul lui epitaf. Gândit de mintea lui, scris cu mâna lui. De fapt, nu e decât un fel de repetiție. Zadarnică repetiție. Pentru al doilea, cel definitiv, nu a mai avut timp. I l-au scris alții. Atunci când nici jocul nu a mai fost pus la cale de el.

Venisem din vacanța de iarnă cu o zi mai devreme. Se pusese o furtună și-mi era teamă că se înzăpezesc drumurile și nu mai circulă trenul. Mai era și un concert la Ateneu pe care n-aș fi vrut să-l scap. Portarul mi-a dat drumul înăuntru, dar m-a avertizat că este oprită căldura în tot căminul. Aveam de gând să-mi las geamantanul în dormitor, să cobor la fochist – care locuia la demisol, lângă cazanul lui – și, dacă va fi cazul, să-mi caut adăpost la vreun coleg dintre cei care locuiesc în oraș.

Mai venise cineva? Bătrânul portar nu avea de unde să știe, de-abia intrase în tură și moțăia înfășurat într-o șubă veche. Parcă era un exponat de muzeu. Sau un paznic la o poartă de vechi cimitir.

Întâmplarea făcuse să avem paturile în același dormitor. Deschid ușa, ca Ion Gheorghe, cu piciorul. Adică o împing puțin cu genunchiul, pentru că am găsit-o fără clanță. În semiobscuritate, primul lucru pe care îl fac este să-mi îndrept privirea spre ferestre. Sunt înfundate de zăpada viscolită și cu geamurile înghețate.